

QUÈ SIGNIFICA LA RECONCILIACIÓ ENTRE L'ARÀBIA SAUDITA I L'IRAN PER A L'ORIENT MITJÀ?

Moussa Bourekba, investigador principal, CIDOB

759

MARÇ
2023

En un context marcat per l'escalada de tensions i violència a l'Orient Mitjà, el sorprenent acord entre Riad i Teheran podria representar una oportunitat per reduir la inestabilitat regional. Amb independència del seu compliment, aquesta reconciliació treu a la llum el rol cada cop més polític de la Xina a la regió.

L'acord entre l'Iran i l'Aràbia Saudita, assolit el 10 de març sota els auspicis de la Xina, pretén posar fi a set anys de ruptura diplomàtica entre tots dos països. La formalització d'aquest acostament preveu la reobertura de les seves ambaixades respectives, la reactivació d'acords econòmics i de seguretat, i obliga totes dues parts a no interferir en els seus afers interns. Pot significar aquest acord el final de les tensions entre les dues potències rivals de l'Orient Mitjà? Vist el caràcter històric d'aquesta rivalitat, la desconfiança mútua entre tots dos actors regionals i la quantitat de conflictes en els quals Riad i Teheran mantenen posicions oposades, seria massa optimista afirmar-ho. Tanmateix, hom pot esperar que estableixi les bases d'un marc diplomàtic per gestionar les tensions que enfronten tots dos països i les seves esferes d'influència respectives en focus de conflicte com ara l'Iraq, Síria o el Iemen.

Tant Riad com Teheran tenen un interès recíproc a provocar una desescalada de la violència a la regió. Si bé totes dues potències són rivals des del 1979, any en què va irrompre la Revolució islàmica, l'increment de tensions i violència observat en el decurs de l'última dècada ha portat molts analistes a parlar d'una **nova guerra freda** a la regió. A Síria, el Líban, l'Iraq i, sobretot, al Iemen, els seus interessos són radicalment oposats i han alimentat una interminable espiral de violència sectària. Durant el 2015 i el 2016, aquestes tensions van culminar amb la decisió saudita d'intervenir militarment el Iemen per donar suport al seu Govern, mentre que els iranians feien costat als rebels houthis; també van portar a l'execució de diverses figures del xiisme a l'Aràbia Saudita com el clergue **Nimr Al Nimr**. Això va provocar la ruptura diplomàtica entre el regne saudita i la república iraniana. Després d'aquest context de confrontació, quines consideracions de política domèstica i d'equilibri regional justifiquen ara un acostament entre tots dos països?

CIDOB **50**
years
BARCELONA
CENTRE FOR
INTERNATIONAL
AFFAIRS

Per part de l'Aràbia Saudita, existeixen almenys tres raons que expliquen aquesta evolució. En primer lloc, Riad dubta cada vegada més que Washington pugui garantir la seva seguretat i contenir l'anomenat *expansionisme iranià*. Aquests dubtes es van il·lustrar el setembre del 2019 quan l'Aràbia Saudita va acusar l'Iran d'haver dut a terme un **atac** amb drons i míssils de creuer contra dues instal·lacions estatals de processament de petroli. Washington també va acusar Teheran, però no va actuar en conseqüència, i aquesta absència de resposta militar per part dels EUA va convèncer Mohamed bin Salman que no podria comptar amb el suport incondicional del seu aliat històric en cas d'enfrontament directe amb Teheran.

Per diversificar les seves aliances, l'Aràbia Saudita, els Emirats Àrabs Units, Turquia i altres països de la regió no dubten a consolidar els seus vincles amb la Xina i Rússia alhora que reprenen les relacions amb altres actors regionals, com ara Síria o Egipte.

Aquesta vulnerabilitat se suma amb una segona raó: el conflicte enquistat entre l'Aràbia Saudita i el Iemen. Després de vuit anys d'una costosa guerra que es va cobrar la vida de més de **377.000 civils**, la prioritat de Riad és arribar a un alto el foc **permanent** amb els rebels houthis. Sota aquesta perspectiva, l'Iran és un actor clau ja que disposa de la influència necessària per pressionar aquest grup insurgent predominantment xiïta, per aconseguir que respectin la suspensió de les hostilitats i intentar canalitzar la fi del conflicte.

En tercer i últim lloc, l'Aràbia Saudita tem que l'enriquiment nuclear per part de l'Iran —que ha arribat a **nivells rècord** els darrers mesos— segueixi endavant sense que cap actor sigui capaç de frenar-lo. En altres paraules, Riad observa que ni els esforços de dissuasió, ni l'estratègia de contenció implementats per Washington, Tel Aviv i els seus aliats del Golf han permès rebaixar les ambicions nuclears iranianes.

L'Iran, per part seva, també té motius per reconciliar-se amb el seu rival històric. Primer, perquè les sancions imposades pels EUA, la Unió Europea i diversos països de la regió han contribuït a aïllar el país i a deteriorar-ne la situació econòmica. Els cicles de protestes massives a intervals regulars —que han resultat en centenars de **morts** i desenes de milers de detencions des del 2017—, així com les taxes d'inflació, superiors al 45%, amenacen amb desestabilitzar el règim. En segon lloc, la signatura dels acords d'Abraham —que preveuen la normalització de les relacions de diversos països àrabs amb Israel a canvi del suport dels Estats Units i del Govern israelià per garantir la seguretat dels països del Golf i frenar el programa nuclear iranià— pot aïllar políticament la República Islàmica. En tercer lloc, Teheran està especialment preocupat pel nivell creixent d'amenaça que suposa Riad: l'increment en la despesa militar del regne, la seva cooperació amb Washington per enfortir l'exèrcit saudita, la seva col·laboració amb Pequín per crear una **planta de producció de drons** al país, així com el programa nuclear saudita (civil) són alguns dels motius de preocupació.

Davant aquesta situació, l'Iran va emprendre un veritable gir cap a l'Est: es tracta d'aprofundir les seves relacions diplomàtiques i econòmiques amb països com Rússia, la Xina, l'Índia i altres repúbliques eurasiàtiques per sortir de l'aïllament que li imposa Occident. La seva imminent **adhesió** a l'Organització de Cooperació de Xangai i la seva **intenció** d'adherir-se als BRICS van en la mateixa direcció. En aquest context, la *detente* que suposa la reconciliació amb l'Aràbia Saudita complementaria aquesta estratègia de superació de l'aïllament mitjançant un acostament a Riad i als seus veïns directes al Golf. En aquest sentit, el dossier iemenita serà un indicador clau de l'èxit d'aquest acord: mostrarà si l'Iran té realment la intenció d'arribar a una desescalada de les tensions a la regió.

Si s'arriba a un alto el foc permanent entre els rebels houthis i el Govern de Sanà, no es pot excloure que iranians i saudites participin també en iniciatives per resoldre controvèrsies relatives a la situació a l'Iraq, el Líban o Síria. En aquest cas, les dues potències rivals podrien esdevenir actors clau per rebaixar les tensions a la regió, i amb això contribuir a la represa de les negociacions sobre el programa nuclear iranià. Evidentment, tots aquests escenaris queden condicionats al fet que totes dues parts respectin la seva paraula.

Tanmateix, independentment de si es compleix o no, el fet d'haver arribat a aquest acostament ja diu molt de l'estat de l'ordre regional a l'Orient Mitjà. D'una banda, la signatura de l'acord a la Xina, país que compra la major part del petroli saudita i iranià, i que manté relacions diplomàtiques fluides amb tots dos països, no és una mera casualitat. Des de la ruptura de les relacions entre l'Iran i l'Aràbia Saudita el 2016, Xi Jinping ha visitat tots dos països i **ha rebut** el president iranià a Pequín per signar diversos acords comercials i estratègics, i incorporar-los al seu projecte de la Nova Ruta de la Seda. També ha elevat Riad i Teheran al rang de socis estratègics. Tot això ha convertit la Xina en la potència legítima per afavorir aquest acord. Tenint en compte que els ports al Golf, al mar Roig i a la banya d'Àfrica són de vital importància per a la seva Ruta Marítima de la Seda del segle XXI, Xi Jinping és un dels primers actors interessats a rebaixar les tensions en aquesta regió.

En canvi, Washington sembla brillar per la seva absència, confirmant la sensació de declivi estatunidenc a l'Orient Mitjà. El seu **gir cap a l'Àsia**, la prioritat donada a la guerra a Ucraïna, així com la seva reticència a respondre diversos atacs atribuïts a l'Iran contra objectius saudites i emiratians, han portat els països del Golf a qüestionar la fiabilitat dels Estats Units a l'hora de garantir la seva seguretat i contenir les ambicions regionals i nuclears iranianes. Així, per diversificar les seves aliances, l'Aràbia Saudita, els Emirats Àrabs Units, Turquia i altres països de la regió no dubten a consolidar els seus vincles amb la Xina i Rússia alhora que **reprenen les relacions** amb altres actors regionals, com ara Síria o Egipte. Malgrat això, tots comparteixen la mateixa diagnosi: si bé la retirada gradual dels Estats Units ha facilitat que altres potències regionals i extraregionals, com Rússia, hagin aprofitat la conjuntura per omplir el buit de poder, cap ha estat capaç d'imposar-se com a actor dominant. En aquestes circumstàncies, l'acord de reconciliació constitueix un veritable èxit diplomàtic per a la Xina, i confirma que ja no és merament un soci comercial dels països del Golf. Pequín s'està convertint en aliat estratègic i en un actor polític determinant per al futur de l'Orient Mitjà.